

Drugpreventie bij kwetsbare groepen?

FREYA VANDER
LAENEN*

Onderzoek bij jongeren met een gedrags- en emotionele stoornis

Drugpreventie is in haar huidige vorm voornamelijk algemeen en gericht op een doorsnee schoolpopulatie. Drugpreventieprogramma's beschouwen 'de doelgroep' vaak als een monolithisch blok en hebben te weinig aandacht voor de verschillen die tussen jongeren bestaan. De nood aan drugpreventie die wel op maat is gesneden van specifieke en/of kwetsbare groepen wordt echter wel erkend en aangetoond. Om dit te bereiken moet drugpreventie aangepast zijn aan de kenmerken, de noden en behoeften van hun doelgroepen. Jongeren zelf worden als centrale doelgroep echter zelden bevroegd over de doelstellingen en de invulling van drugpreventie en over hoe zij vinden dat (problematisch) druggebruik kan voorkomen worden.

Dit alles is bijzonder problematisch voor kwetsbare groepen. De huidige preventie slaagt er immers niet in om deze groepen te werven en te behouden, deze drugpreventie blijkt geen effect te hebben op deze groepen en kan er zelfs toe leiden dat de problemen die zij ervaren, nog vergeren. Nochtans kunnen jongeren een belangrijke bijdrage leveren tot uitbouwen van een evenwichtige drugpreventie.

Om aan deze probleemstelling tegemoet te komen werd een onderzoek opgezet dat een kwetsbare groep jongeren zelf vroeg wat hun noden zijn op het vlak van drugpreventie en hen vroeg hoe zij drugpreventie invullen en hoe drugpreventie er moet uitzien. Het onderzoek wilde bovendien een stem geven aan een groep die bijzonder kwetsbaar is en die in de publieke opinie, het maatschappelijk debat én in de onderzoekswereld vrijwel afwezig is. Ten slotte wilde het onderzoek nagaan welke de mogelijkheden en beperkingen zijn van het actief betrekken van een kwetsbare groep jongeren bij het ontwikkelen van drugpreventie.

Concreet werd tussen april 2005 en april 2007 een empirisch onderzoek uitgevoerd bij 160 jongeren met een gedrags- en emotionele stoornis die in een residentiële voorziening van het Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap verblijven.

Voor het onderzoek werden kwalitatieve methoden gebruikt. Het standpunt van de jongeren stond centraal in het onderzoek. Er werd gekozen voor een combinatie van groepstechnieken (focusgroepen, nominal group techniques en feedback sessies) gezien de kwaliteit en de aard van de gegevens die de interacties van de groepsleden opleveren en wegens de beperkte invloed van de onderzoeker op het proces.

Het onderzoek bestond uit vier, op elkaar voortbouwende, onderzoeksfasen. Zo konden de jongeren hun ideeën ontwikkelen, prioriteiten bepalen en hun ideeën en prioriteiten verklaren. De resultaten van elke veldwerkfase werden ook getoetst aan de literatuur. Na elke onderzoeksfase werden de resultaten bovendien getoetst bij de onderzoekspopulatie om na te gaan of de interpretatie van de onderzoeker een accurate weergave was van de ervaringen en attitudes van de jongeren. Ten slotte werden de

* Dr. Freya Vander Laenen is verbonden aan de Vakgroep Strafrecht en Criminologie (UGent). Het proefschrift werd openbaar verdedigd op 4 juli 2007. Prof. Dr. B. De Ruyver was promotor van het onderzoek.

interpretaties van de onderzoeker teruggekoppeld naar verschillende sleutelfiguren in het veld (de begeleiders van de jongeren en (drug)preventiewerkers in Vlaanderen).

Uit het onderzoek blijkt dat de jongeren in dit onderzoek geen onbeschreven blad zijn: de meeste jongeren hebben al een tijd contact met de (residentiële) hulpverlening, sommige jongeren zijn in aanraking gekomen met de politie en de jeugdrechtbank, een aantal jongeren die drugs gebruik(t)en hebben een vorm van vroeginterventie of begeleiding gekregen. Jongeren putten uit deze ervaringen om drugpreventiewerkers, (drug)hulpverleners en onderzoek(ers) te plaatsen en te beoordelen. Heel wat jongeren in het onderzoek zijn wantrouwig tegenover andere mensen, gevormd en 'misvormd' als ze zijn door ervaringen.

De jongeren vullen drugpreventie niet louter in als het voorkomen van druggebruik. Jongeren die al geëxperimenteerd hebben met drugs preciseren preventie eerder als het voorkomen van problemen met gebruik. De jongeren hechten ook veel waarde aan vroeghulp en het helpen van jongeren die problemen hebben met druggebruik. Drugpreventie kan niet los gezien worden van een ruimer drugbeleid.

Drugpreventie en drughulpverlening maken globaal genomen geen deel uit van het netwerk dat jongeren belangrijk vinden en verkiezen om druggebruik te voorkomen of om jongeren te helpen bij problemen met drugs, wel in tegendeel: drugpreventie en drughulpverlening hebben een ernstig imagoprobleem.

Enkel jongeren die niet gebruiken, hechten waarde aan drugpreventie. Gebruikers zijn ronduit negatief in hun beoordeling van drugpreventie. Drugpreventie is in hun ogen vooral gericht op abstinentie en is niet in overeenstemming met hun eigen ervaringen. Voor de meeste deelnemers staat drugpreventie gelijk aan het hebben van een gesprek over druggebruik dat gericht is op het niet (meer) gebruiken. In de beleving van heel wat jongeren en gebruikers in het bijzonder, zijn druggebruik, controles, sancties en gesprekken met elkaar verweven. Gesprekken over druggebruik roepen weerstand op bij heel wat jongeren, omdat ze geassocieerd worden met sancties en zelfs als sanctie worden ervaren.

Jongeren zullen niet snel de stap zetten naar de drughulpverlening. Ze halen hiervoor verschillende redenen aan. De hulpverlening is te duur. Jongeren zijn bang voor de negatieve reacties van hun ouders. Zij weten niet welke hulpverleningsmogelijkheden bestaan. Hulp vragen voor druggebruik is het (h)erkennen van een probleem met dit gebruik. Heel wat gebruikers vinden dat zij geen probleem hebben met druggebruik. Jongeren gaan er tenslotte vanuit dat de drughulpverlening enkel gericht is op het stoppen met druggebruik.

Ook de drugwetgeving en de handhaving ervan krijgen kritiek: jongeren stellen zich vragen bij de inconsequentie van een beleid dat cannabisgebruik toelaat, maar de verkoop en het bezit ervan probeert in te perken. Jongeren zijn, net als volwassenen, verdeeld over de strafbaarstelling van drugbezit in de wetgeving. Toch is een meerderheid van de jongeren, zeker vanaf 16 jaar, gewonnen voor een versoepeling van de huidige drugwetgeving.

Jongeren pleiten niet voor het toelaten van druggebruik in het internaat, maar zij hebben wel kritiek op de manier waarop in het internaat *gereageerd* wordt op druggebruik. De gebruikers blijken de reactie van begeleiders op druggebruik negatief te evalueren. In hun beleving blijft deze reactie voornamelijk beperkt tot controleren, sanctioneren en het afkeuren van elk druggebruik. Zij willen vooral dat de begeleiders verder kijken dan het gebruik op zich en op zoek gaan naar de oorzaken en het waarom van het drug-

gebruik. De meeste jongeren, gebruikers en niet-gebruikers, vinden het ten slotte essentieel dat opvoeders vertrouwelijk omgaan met informatie, en dit is voor de hen de voorwaarde om opvoeders te vertrouwen.

Ondanks de kritiek, hechten heel wat jongeren veel belang aan begeleiding en hulpverlening. Zij willen de hulp en de begeleiding wel op een andere manier invullen. De jongeren benadrukken in de hulp die zij verkiezen eerst en vooral vertrouwen. Het is opvallend dat een aantal basiskenmerken die de jongeren toeschrijven aan een goede hulpverlener sterk overeen komen met de kenmerken van een hulpverlener binnen de motivationele gespreksvoering: een warme, aanvaardende en empathische therapeut die er zich voor hoedt een machtsstrijd uit te lokken.

Dit participatief onderzoek bij jongeren met gedrags- en emotionele stoornissen is succesvol gebleken. Het afhaken van de jongeren tijdens de groepsgesprekken is minimaal gebleven. De jongeren communiceren globaal genomen op een open en respectvolle manier met elkaar. Bovendien doen de deelnemers zeer relevante uitspraken die, ondanks accentverschillen, ook in andere onderzoeken bij (kwetsbare) groepen jongeren terugkomen. Uit de toetsing van de ideeën en aanbevelingen van de jongeren aan internationale literatuur over (de effectiviteit van) drugpreventie, vroeghulp en hulpverlening, blijkt dat hun ideeën en aanbevelingen grotendeels met de gegevens uit deze literatuur overeen komen.

Door de uitgebreide procesbeschrijving, met een gedetailleerde beschrijving van de voorbereiding, het verloop en de verwerking van het veldwerk kan de onderzoeksmethodologie ook toegepast worden bij andere kwetsbare populaties. Het zou bijvoorbeeld bijzonder interessant zijn een vergelijkbare methodologie toe te passen bij verschillende populaties en deze onderzoeksresultaten met elkaar te vergelijken.